

»ZUM FLEISCHHACKER«

ahol a városi hóhér lakott

Szétröppent a hír, hogy a Rákóczi-út 66. számú házat lebontják és helyébe pompázó hatemeletes bérházat építenek. Ssiesünk tehát a Rákóczi-útra és nézzük meg a lebontásra ítélt házat. Az üzletek cégtáblái és vásári portáljai nem sokat engednek látni a kis földszintes ház külső arculatából, de ha átvergődünk a kapuboltozat lekoptatott gránitkockáin, érdekes kép tárul elénk. Megpillanthatjuk a régi ház belső képét. A két részre osztott udvar a szomszédos bérházak szürke lütfalái között vigasztalhatatlan látványt nyújt. Az apró, sárgára meszelt földszintes épületek a legszesélyesebb rendben kapcsolódnak egymáshoz. Az épületeken semmi érdekes, semmi művészi nines, ha csak a filmkölesző művészeket ajánló öles hirdetésményeit és fényképeit nem számítjuk annak. Az első udvarnál a második sem érdekesebb. Targoncák, ládák, hordók éktelenkednek itt és a sarokba hordott hulladék hirdeti az elmulás néma szimfóniáját.

Régi emlékek élnek meg. Régi emlékek, melyek hírnevet adtak az egyébként jelentéktelenné látszó háznak. Kődös téli reggelen feketébe öltözött markos legények serénykedtek a ház második udvarában. Gerendákat kopásoltak össze és gödröt ástak, hogy felállíthassanak három akasztófát. Kozarek úr, a hóhér vezette a munkálatokat. Sietni kellett, mert reggel 7 órára volt kitűzve a kivégzés. Mailáth országbíró gyilkosai, Spanga, Pitély és Borecz a siralomházban hallgatták a pibékek sietős munkáját és bizakodva a kegyelembe, várták a percek mulását. Kegyelem nem jött és a három rablógyilkos kihült teteme nemsokára ott himbálódzott a frissen ültetett bitófákon.

Mindenesetre hátborzongató valóság ez, de nem egyedüli nevezetessége a háznak. Úgy mondhatnók, hogy a ház udvarán történt akasztások a sorsszerű hivatottság teljesebbéi csupán. Történtek itt más dolgok is és ezt megelőzőleg sem nélkülözte a hírnevet. A ház előéletének napjai nem annyira ismertek, mint a nyolcvanas évek eseményei és éppen ezért nem lesz érdektelen, ha sorba elmondunk mindent, hogy ezáltal is pótoljuk némilég a mult század egyik sokat emlegetett pesti házának élet-történeti adatait.

Mikor Pest külvárosai a XVIII-ik század végén megalakultak, a Rákóczi-utnak ez a része még sivar homoktenger volt és a Keleti-pályaudvar környékén nagy mocsarak tették barátságatlanná a tartózkodást. A házak, melyek a Kerepesi-út (ma Rákóczi-út) mentén emelkedtek, nagyjára majorsági épületek, istállók, gazdasági raktárak voltak. A házak telkeihez kisebb-nagyobb kertek kapcsolódtak, melyeket később, a fejlődés folyamán szintén házhelyekké parcelláztak fel. A jelenlegi 66-os számú ház helye is ilyen majorsági telek volt a Paesirtamező külvárosban, mert ez a városrészt csak 1777. novemberében kapta Terézváros nevét és

csak 1882-ben lett Erzsébetváros. Azt, sajnos, nem lehet megállapítani, hogy a jelenleg is álló épületrészek közül van-e olyan, amelyik már ebben az időben is használatban volt. Lényegében nem is fontos, mert a később eszközölt átalakítások, ha léteznek is ilyen, ugys kiforgatják eredeti alakjából.

Az első tulajdonosok békés polgárok voltak, kikről neveiknél egyebet nem jegyzett fel a krónika. Sorozatos eladások után Flamm császári királyi kapitány tulajdonába jutott, ki lovaj számára terjedelmes istállót építtetett az udvarban. Halála után, 1813-ban, özvegyének, Herl Annának nevére írták az ingatlant. Ő sem

SZOVJETKÖLTÉSZET

A mai Oroszországban a költő nem írhatja nevét a költeménye alá, mivel az nem az egyéniség, hanem a tömegszellem terméke kell, hogy legyen.

Ime, egy új orosz költemény, amelyet szöszterinti fordításban közlünk:

Még meddig?

Jóllakni, jóllakni!

Elég! Elég!

Vége! Vége!

Nem tudunk,

Nem akarunk több...!

Gyülekeztetek!

Lépjetek ki az évezredek homályából!

Egyszerre lépj! Előre!

(Ide a névaláírásodát, bajtárs,

Ha egyetértesz velm...)

A bosszú a szortartásmester.

Az éhség a rendező.

Szurony. Browning. Bomba...

Előre! Tempó!

A szíves olvasó ezek után érthetőnek fogja találni, hogy az ilyen verset nem írja alá a szerzője.

sokat törődött a majorsággal és 1821-ben Gottlieb Vince megbízottja útján eladta 2117 forint 20 krajcárért, bécsi értékben, Urbanek Józsefnek és nejének, Jaritsk Jozefa asszonynak.

Utánuk a tulajdonosok sorában Resch József következett. Nem állapítható meg pontosan, hogy mikor és mennyiért vette az ingatlant, azonban az 1829-ben kelt végrendeletében már rendelkezik a házzal. Resch Ferenc nevéhez fűződik az első említésre méltó változás. Ugyanis ő építtette fel az utcai részét a háznak és ezeket a helyiségeket koresmai célokra használta. A ház teljesen alkalmas volt beszálló-veadéglagadói célokra, mert a szekereknek, lovaknak tágas udvar nyújtott menedéket. Resch a kapu fölé cégért is akasztott és cégéruil a „Zum Fleischhacker“ címet választotta. Furesa cégér, de körülbelül az a magyarázata, hogy fogadóját főleg a szakmába vágó vendégek keresték fel. Ennek magyarázatára viszont tudnunk kell azt, hogy a mai Sze-

gényház- és Tisza Kálmán-terén voltak ebben az időben az állatvásárok és a mésszárosok, marhahajtsárok, béikereskedők a közeli koresmákban ütöttek tanyát. Egyébként Resch idejében pár esztendeig a házban lakott a városi hóhér is.

Halála után leánya osztályrésze lett a ház, kitől 1832-ben, nyilvános árverésen, Eggendorfer József és neje született Eggendorfer Rozália vásárolták meg 15.000 forintért, bécsi pénzben. Az Eggendorferék után Wágner Marcell lépett a sorba, majd a legújabb időkben az amerikai baptisták szereztek meg az erzsébetvárosi ingatlant.

Térjünk vissza Eggendorfer Józsefhez. A neves férfiú maga gyakorolta a koresmáltatási jogot. Az üzlet azonban nem hozhatott nagy jövedelmet, mert a 48-as események lezajlása után, mikor Bach katonái ellepték Pestet, sietve bérbeadta a házat a es. kir. katonaságnak. Évi 2000 forintot kért a bérletért és a városi tanács az olesó ajánlatra gyorsan felmondta a Birly-féle kaszánya bérletét s az ott elhelyezett csapatokat ide költöztették át. 1850-től a ház neve „Eggendorfer-kaszánya“ lett. Az utcai helyiségeket azonban továbbra is meghagyták eredeti rendeltetésüknek s így Eggendorfer lett félhivatalosan a kantinos.

Az abszolútizmus enyhülésével, enyhült Pest katonai megszállása is és a hatóság felmondta az Eggendorfer-kaszánya bérletét. Pár esztendőre visszasüllyedt a ház a kispolgári élet szürkeségébe, hogy kevéssel utóbb elérkezzen életének legérdekesebb korszakához.

Ez az idő 1864-ben következett be. A Pesten fellépett tifuszjárvány a hatóság figyelmét ismét az Eggendorfer-házra terelte, melynek tulajdonosa ekkor már özvegy Eggendorfer Józsefné volt. A sok tifuszos beteg elhelyezésének kérdése szükségessé tette a Rókus-kórházban berendezett börtönök felszabadítását és a rabok kihelyezését. Ugyanis a városi törvényeszk és rendőrség börtönhelyiségei a Rókus-kórház alagsorában, a Rákóczi-uti oldalon voltak elhelyezve. A börtön kihelyezésével megbízott bizottmány úgy látta, hogy az Eggendorfer-ház kevés átalakítással a legjobb erre a célra és rövidesen meg is alkudtak az özvegygel a bérletre vonatkozóan. A megállapodás egyik pontja volt, hogy az utcai helyiségek egyik felét nem veszik bérbe, hanem továbbra is megmaradhat koresmai célokra. Az átalakításokat rövidesen elvégezték és megnyitották a városi „fegyházat“. Boldog idők! A fegyházban koresma. Egy lépés volt csupán a koresmától a fegyházig a szó legszorosabb értelmében. Az átalakított helyiségek tökéletesen megfeleltek a kitűzött célnak, sőt annyira bőviben voltak eleinte a szobáknak, hogy a „kenyzeröncöket“ (toloncokat) és az Üllői-uti laktanyában elhelyezett váltóadósokat (az Üllői-uti laktanyában volt az

adósok börtöne) is ide szállították. Az adósokat az utcai szobákban, a toloncokat az udvariakban helyezték el, míg a rabok a földalatti helyiségekbe kerültek.

Az átalakítás 3565 forintot emésztett fel s az évi bérösszeg 2360 forint volt. A végleges berendezkedés 1865 februárjában készült el és ettől kezdve a kapu előtt strázsáló fegyveres porkoláb marcona alakja figyelmeztette a polgárokat a jóra, nehogy a szuronyok mögé kerüljenek.

A helytartótanács, mikor megkapta a város jelentését, bizottságot küldött ki a városi fegyház megszámolására. Ennek a szemlének lett az eredménye az a hat pont, melyeket érdekességük miatt röviden vázolnunk kell. Az első pont arról intézkedik, hogy a toloncokat is meg kell sétáltatni, nemcsak a rabokat. Másodsor az élelmezés körül tapasztalt visszaélések megállítására s főleg arra kell ügyelni, hogy a 11 órakor kiosztandó ebédet ne szállítsa a vállalkozó már reggel 9 órakor. Harmadsor a férfi fegyenceket munkára kell szorítani. Negyedsor, a fegyencek keresetéről pontos jegyzéket kell vezetni és hetenként a keresetük egyharmadát kaphatják csak kézhez, míg a többit el kell tenni arra az időre, mikor kiszabadulnak. Ötödször, minden reggel orvosi vizitét kell tartani és végül az örök fegyvereibe töltényeket kell beszerezni, hogy a főőrségen álló őr állandóan töltött fegyverrel őrködjön. Az udvari őrszémé pedig legalább vaktöltéssel legyen ellátva, hogy szökés esetében jelt adhasson társainak. Ezeket a hibákat és hiányokat a tanács azonnal orvosolta.

A férfi fegyenceket a szabóságra tanították ki. Napi négy krajeár volt a keresetük.

A helyiségekben való bővelkedés nem sokáig tartott. 1866 februárjában már egy jelentésben a helyiségek elégtelenségéről panaszkodik a felügyelettel megbízott bizottmány. A megtartott helyszíni szemlén megállapították, hogy 122 rab volt a létszám, az ágyak száma pedig csupán 115. De ez nem volt tulságosan nagy hiba, mert a soványabb természetű rabokat összefektették. Nem is történt semmi intézkedés.

1868-ban lejárt az első alkalommal megkötött szerződés. Május elsején megújították ismét a bérletet a következő három esztendőre és mivel a beteg rabok számára körtermet is kívántak berendezni, most már kibérelték az eddigi koresmai helyiségeket is. Ekkor szűnt meg tehát a fegyházépületben a koresma.

A rabok felszaporodott száma miatt még ez esztendőben kihelyezték a toloncokat a kényszerdologházba és a váltóadósokat is visszaszállították az Üllői-uti laktanyába. Azonban ezután sem szolgálhatta az épület kizárólagosan a fegyházi célokat, mert a fellépett járvány miatt 96 ágyas fiókkórházat rendeztek be az utcai és az első udvarban berendezett helyiségekben.

1871-ben, mikor a bérlet lejárt, ismét meghosszabbították azt három esztendőre,

de a város csak pár hónapig használta az épületet, mert május elsejével átadták a kinestárnak. A kinestár is börtönnek használta, egészen addig, míg a Markó utcában felépült a törvényszék és a fogház épülete.

Most pedig bucsuzzunk el a régi épületektől, hol egykor vidám mulatozók, eszászári-királyi mundért foltozó rabok,

Apróságok a nagyvilágból

A svéd hatóságok hadat izentek egy régi szokásnak. E szokás azt követelte, hogy a fiú az apa keresztnévét használja vezetőknévül, hozzáfűggesztve a *son* szót. Ha tehát az apa keresztnéve Erik volt, a fiú az Erikson vezetőknévet használta. Tü-
mérdek azonos vezetőknév keletkezett így módon, ami sok panaszra adott okot az anyakönyvi hivatalokban és a polgárokról vezetett egyéb hivatalos lajstromokban. Amint most egy svéd statisztika közli, az *Anderson* és *Petterson* név (megfelel körülbelül gyakoriságban ami *Nagy*, *Kiss* vagy *Kovács* vezetőknévünknek), fokozatosan kevesbedik az állami anyakönyvekben. Így például 1927-ben egyedül Stockholm-ban már 1000-rel kevesebb Anderson név szerepel a hivatalos lajstromokban, míg a Petterson név 200-zal esökkent.

A rablógyilkosság miatt Gletfogytig tartó rabságra elítélt francia orvos, Bougrat-t, büntetése kitöltése végett a guyanai fegyengyarmatra vitték. Amint a lapok megírták, több fegyencetársával együtt megszökött az orvos a gyarmatról s Venezuélában telepedett le, ahol nyomban orvosi gyakorlatba kezdett. Sikerült oly népszerűsége szert tennie, hogy a francia kormány kiadatra irányuló kérelmét a venezuelai kormány megtagadta, mert a megokolás szerint Bougrat doktor Venezuélának hasznos polgára.

A francia lapok bosszankodnak ezen az eseten s megállapítják, hogy a guyanai fegyencek szökése feltűnően sűrű. Támadják az igazságügyminisztert az őrizet lajnyhasága és hiányossága miatt s türehtelennek mondják a fennálló állapotokat. Korunkban, — mondja az egyik nagy francia lap — amikor az esküdtészek oly szelidséget tanúsít a büntetésekkel szemben, úgy, hogy eseményszámba megy a megtorlás törvényeinek alkalmazása, valóban megengedhetetlen, hogy a fegyengyarmat ne jelentsen mást a büntetettek számára, mint alkalmat egy hosszabb tengeri utazásra.

Mint ismeretes, az orosz szovjet saját kijelentése szerint hadat izent az Istennek. Most egy kis hírből arról értesülünk, hogy az ördögöl való háború is tervbe van véve. Savin orosz drámaíró befejezvéen egy színdarabját, bemutatta a cenzoznak. Ez átolvasván a darabot, kifogásolta, hogy huszonkétszer fordul elő a darabban az ördög.

— Mit tegyek? — kérdi a szerző.
— Törüljön ki tizenhat ördögöt s meo-
adom az engedelmet a kinyomatásra.

adósságaik fölött töprengő polgárok, siralomházban reménykedő gyilkosok és a munkát mindig kikerülő kényszeröncök éltek siralmas napjaikat. Nemsökára a napszámok éles eskányai hasítják fel az udvar kemény földjét és ki tudja, milyen titkok fognak napfényre kerülni a eskányok és ásók nyomán.

Romhányi István

Savin beleegyeztett.

A szovjet-uralom tehát mindössze hat ördögöt tűr el.

Fél a versenytől.

★

A franciák kelta eredetének hagyományait őrzik Bretagneban, ahol ma is nagy számban találhatók az úgynevezett *dolmen*-ek, a kelta időkből. Ezek nem egyebek, mint nagyméretű lapos kövek, két függőleges köztömbre asztalszerűen elhelyezve. Egyik leghíresebb ilyen dolment a francia kormány történelmi emlékeknek nyilvánított s külön védelem alá helyezett. Különös ünnepség játszódotott le a dolmen körül nemrég. Mintegy 1000 bretagnei gyűlt össze a dolment kerülvevő mezőségen s ott druida-ünnepet rendezett. A druidák voltak a pogány kelták főpapjai. Ez a druida-kultusz a mult század elején keletkezett s ma már valóságos autonomistamozgalommá szélesbült. Az ünnepen bemutatják Artur bretagnei hercegnek, a XII. század angol trónkövetelőjének kardját, druida-imát mondtak, stb. Rio francia szenátor, tiszteletbeli bárd breton nyelven ünnepi beszédet mondott, e szavakkal végezvén beszédét: Breh da virviken! (Bretagne mindörökre!)

A francia hatóságok rossz szemmel nézik ezt a mozgalmat, amely pogány hagyományokat ápol s a latin szellemről, mint az ősi gall szellem megromtójáról beszél s akadályokat gördítenek a druidista ünnepek elé. Hivatalosan eltiltották, hogy a történelmi emlékek nyilvánított dolmenre nem szabad felmászni. A druidista mozgalmak vezetői azonban dacolnak e tilalommal s a mezei ünnepen legtöbbször is a tiszteletbeli bárdok, köztük Rio szenátor s egy breton városka polgármestere a dolmen tetején foglaltak helyet.

★

A szakszervezetekbe tartozó francia tanítók egyik legtöbbször tanácskozásukon kifogásolták, hogy a francia történelmi tankönyvekben a világháború kitérését a következőképpen írták meg:

„1914-ben, az indulatos II. Vilmos egyetlen jeladására kitört a legborzalmasabb háború s az egész világot elárasztotta a tűz s a vér.“

A szakszervezeti tanítók határozatot hoztak s az iskolai tankönyvekbe erről a kérdéstről a következő szöveget ajánlották:

1914-ben kezdődött a nagy háború s ötven hónapig tartott. Tönkretette Európa-t.